

ללמד כשירות תרבותית באקדמיה בישראל - פרויקט בין-לאומי

התרבותי שלה. האמצעים לכך הם פיתוח קורסים ייחודיים על חייהם של עולים, מהגרים ופליטים בתכניות ההכשרה למקצועות חברתיים-יישומיים כמו חינוך, הוראה ועבודה סוציאלית, והטמעתם של קורסים אלה במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל¹.

שותפים ל-DEMO שישה מוסדות להשכלה גבוהה בישראל: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, שמובילה את הפרויקט, האוניברסיטה העברית, האקדמיה לאמנות ולעיצוב בצלאל, מכללת רופין ושתי מכללות למורים - מכללת גורדון ומכללת סכנין. במיפוי מפורט שנעשה בתחילת הפרויקט התברר כי מוסדות אלה הם בין המובילים במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל בהוראה על מהגרים ופליטים. המיפוי נערך בינואר 2018 בחמש אוניברסיטאות, שקיימות בהן פקולטות למדעי הרוח והחברה, וב-15 מכללות (בהן שלוש מכללות ערביות) והתייחס לקורסים שניתנו בשנת הלימודים תשע"ז.

כפי שניתן לראות, מרב הקורסים על עולים, מהגרים ופליטים בשנת הלימודים תשע"ז ניתנו במוסדות השותפים ב-DEMO - 68% מקורסים כאלה (51 במספר), על אף

שמוסדות אלה מהווים רק 30% מן המוסדות שמופ. באירופה שותפות ב-DEMO חמש אוניברסיטאות: האוניברסיטאות Trier ו-Hildesheim בגרמניה, אוניברסיטת Gothenburg בשוודיה, אוניברסיטת Vilnius בליטא ואוניברסיטת Thessaly ביוון. לכל אחד ממוסדות אלה תרומה ייחודית לתכנים או לשיטות ההוראה בפרויקט. פיתוח הקורסים נעשה במשותף על ידי צוותים בין-לאומיים מדיסציפלינות שונות, וההוראה בישראל מתבצעת בשיתוף פעולה בין המוסדות ועם מרצים אורחים מאירופה.

רוב הקורסים (12) ניתנים בשנת הלימודים הנוכחית וכמה קורסים נוספים יינתנו בשנה שלאחריה. בין הקורסים המתוכננים: "הגירה על פני זמן - סיפורי חיים של עולים ומהגרים מדורות שונים", "סיפורי חיים של פליטים ומבקשי מקלט בישראל", "הגירה ומיעוטים בסיפורי ילדים", "משפחות וקהילות בהגירה", "השיח עם קבוצות מהגרים ופליטים באמצעי התקשורת בישראל", "התערבויות מותאמות תרבותית עם עולים ומהגרים". הקורסים מפותחים במסגרת האינטרדיסציפלינרית של DEMO על ידי

מגוון תרבותי גדול מאפיין את החברה בישראל. מקורו בכ-100 ארצות מוצא שונות של יהודים שעלו לישראל מאז הקמתה, בשיעור גבוה של ישראלים שאינם יהודים, ובשנים האחרונות - בהגעתם לארץ של מהגרי עבודה, פליטים ומבקשי מקלט מארצות שונות. עולים ומהגרים בני דור ראשון ושני הם

באופן טבעי הצרכנים העיקריים של שירותים הניתנים על ידי עובדים סוציאליים ואנשי מקצועות אקדמיים אחרים, כמו מורים, יועצים ועוד. חלק גדול מאנשי מקצוע אלה הם עצמם בני הדור הראשון או השני להגירה. בארצות הגירה בעולם, כמו קנדה, ארה"ב ואוסטרליה, הצורך ללמד כשירות תרבותית במקצועות האקדמיים היישומיים זכה להכרה רחבה והממסד המקצועי העמיד אמות מידה מפורטות לכשירות תרבותית (Allen-Meares, 2008; APA, 1993; Douglas, 2011; National Association of Social Workers, 2007, 2015; Ontario Federation of Community Mental Health and Addiction Programs, 2009). מעט מזה נעשה בישראל. הממסד המקצועי (איגוד העובדים הסוציאליים, מועצת העובדים הסוציאליים המייעצת לשר הרווחה, מועצת הפסיכולוגים ואיגודי הפסיכולוגים השונים, ארגוני המורים

והתאגדויות אחרות) לא העמיד את נושא הכשירות התרבותית כנושא מרכזי ועיקרי באמות המידה המקצועיות והאתיות שלו. מוסדות אקדמיים בישראל מלמדים אמנם קורסים על עולים, מהגרים ופליטים, אך מדובר בניסיונות ספורדיים, קצרי טווח, שאינם נוטים להרחיב מעבר למתן מידע. היוצאות מן הכלל הן התכנית לתואר מוסמך בלימודי הגירה במכללת רופין והתכנית הבין-לאומית בלימודי הגירה באוניברסיטת תל-אביב, שמכשירות אנשי מקצוע מעטים בלבד.

במטרה להביא לשינוי המצב בישראל קם פרויקט DEMO, שזכה למימון מטעם האיחוד האירופי באמצעות התכנית היוקרתית Erasmus+. כפי שניתן להסיק משמו המלא: Developing Modernized Curricula on Migrants' Lives in Israel, מטרת הפרויקט היא להגביר את המודעות של אנשי המקצוע לחוויות של עולים, מהגרים ופליטים בישראל ולהפוך את השירותים שהם נותנים למותאמים יותר לחברה הישראלית על המגוון

הקורסים של DEMO מיישמים שיטות הוראה הפונות לא רק לרמה הקוגניטיבית אלא בעיקר לרמה של חוויה - הן של מושא הלמידה (עולים, מהגרים ופליטים) והן של הלומדים, שרבים מהם הם עצמם עולים ומהגרים

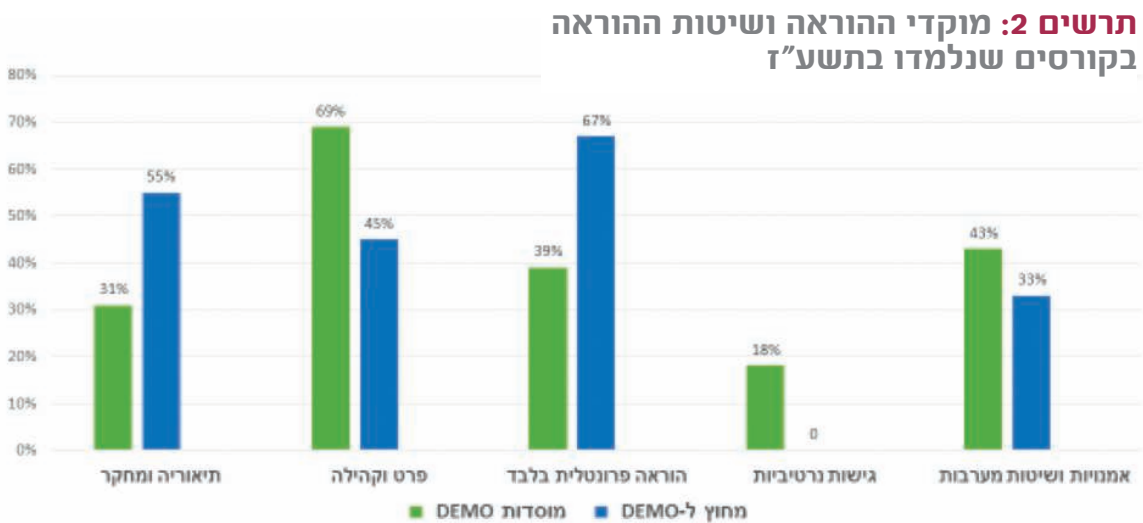
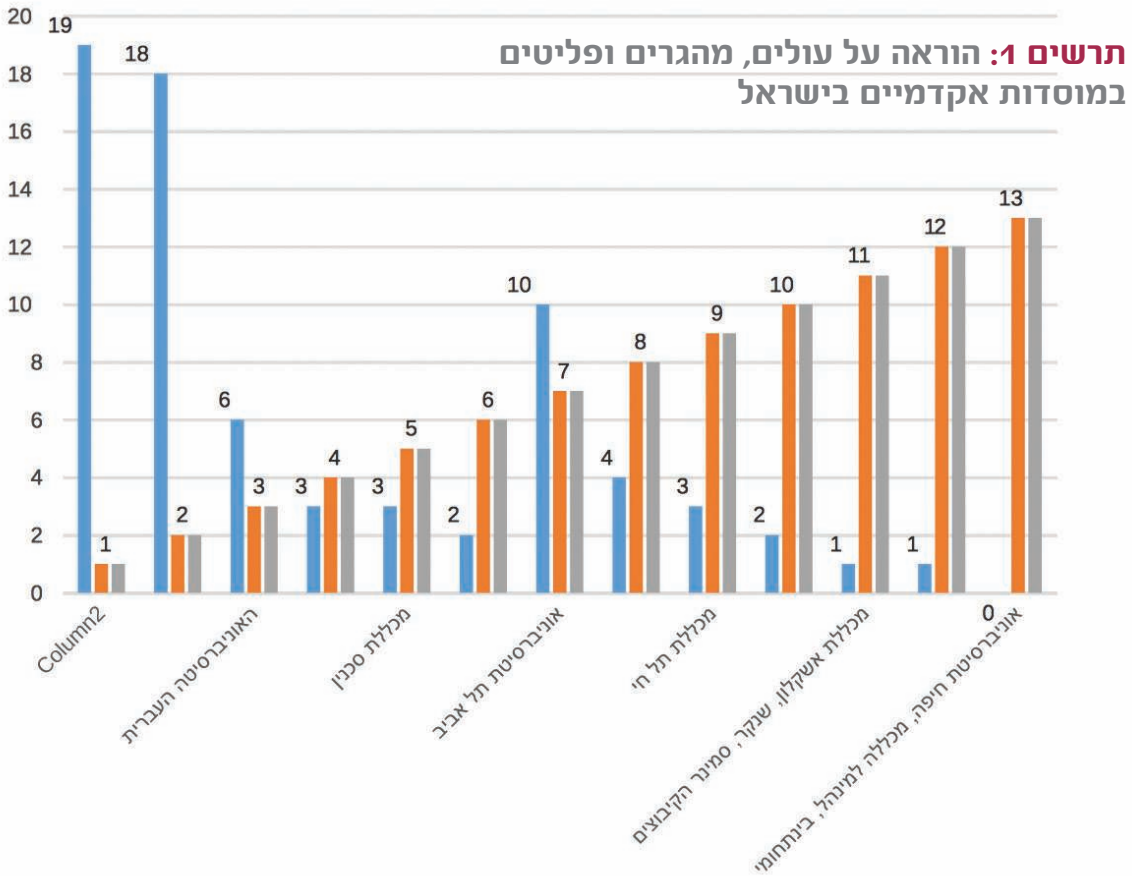
פרופ' יוליה מירסקי - אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. julmir@bgu.ac.il

ד"ר יוחאי נדן - האוניברסיטה העברית בירושלים.

לינה רוזין-ליפשיץ - אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יאן סרדצה - דוקטורנט באוניברסיטה העברית בירושלים.

1 מוזמנים להתרשם ולהשתמש בחומרי הפרויקט ותוצריו באתר <https://www.demo.erasmus-il.org>

"למידה מבוססת פרויקט" (Thom, 2011), ו"למידה מנרטיבים אישיים" (Mirsky, 2008). כמו כן, קורסי DEMO יישמו בהוראה אמצעים אמנותיים אשר עשויים לסייע לגעת בחוויות קשות ולהתגבר על מחסומי השפה (Huss et al., 2015). שיתוף פעולה עם שתי עמותות הפועלות בשטח עם עולים ופליטים, נעלה ו.א.ס.ף. מבטיח למידה המחוברת באופן ממשי לשדה. מיפוי הקורסים הקיימים גילה כי המוסדות המשתתפים בפרויקט אכן מובילים בשיטות הוראה חדשניות המאפשרות חיבור של הסטודנטים לא רק לרמה הקוגניטיבית אלא גם לחוויה של מושא הלמידה, כגון שימוש בסיפורי חיים, באמצעים אמנותיים ובהוראה חווייתית. הדגש בתוכני הקורסים הוא על פרטים וקהילות ופחות על מדיניות, תיאוריה ומחקר (תרשים 2).

חוקרים, מרצים ואנשי מקצוע בשטח, עובדים סוציאליים, אנשי חינוך, אנתרופולוגים ופסיכולוגים, בשאיפה להצגה מורכבת, רחבה ומעמיקה של מושא הלמידה.

הקורסים ייחודיים לא רק בתוכן, אלא גם בשיטות ההוראה שלהם. כשירות תרבותית מתחילה במודעות לאמונות ולפרקטיקות המעוגנות בתרבות של אנשי המקצוע עצמם ובהכרה שאחרים מחזיקים באמונות שונות (Kohli et al., 2010). לכן, הקורסים של DEMO מיישמים שיטות הוראה הפונות לא רק לרמה הקוגניטיבית אלא בעיקר לרמה של חוויה - הן של מושא הלמידה (עולים, מהגרים ופליטים) והן של הלומדים, שרבים מהם הם עצמם עולים ומהגרים. בקורסים תיושמה שיטות הוראה חדשניות, ביניהן: "מחקר פעולה משותף" (Dominelly, 2015), "למידה מעורבת קהילה" (Sipos et al., 2008).

המגוון התרבותי שקיים בחברה בישראל מוביל לא אחת לתהליכי ניכור וקיטוב ולעימותים חברתיים. אנו מאמינים כי יש לאקדמיה אחריות לקדם תהליכי איחוי חברתיים

וקיטוב ולעימותים חברתיים. אנו מאמינים כי יש לאקדמיה אחריות לקדם תהליכי איחוי חברתיים, וב-DEMO אנו מקווים לעשות זאת באמצעות השמעת קולם של העולים, המהגרים והפליטים ושילובם של קול זה בשיח החברתי בישראל.

רשימת המקורות

- Allen-Meares, P. (2008). Cultural competence: An ethical requirement. *Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work, 16*(3), pp. 83-92.
- APA Office of Ethnic Minority Affairs (1993). Guidelines for providers of psychological services to ethnic, linguistic, and culturally diverse populations. *American Psychologist, 48*, pp. 45-48.
- Dominelly, L. (2015). Participatory action research: Empowering women to evaluate services. Chapter 16. In: L. Hardwick, R. Smith, & A. Worsley (Eds). *Innovations in social work research: Using methods creatively*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Douglas, M. K., Pierce, J. U., Rosenkoetter, M., Pacquiao, D., Callister, L.C., Hatter-Pollara, M., et al. (2011). Standards of practice for culturally competent nursing care: 2011 update. *Journal of Transcultural Nursing, 22*(4), pp. 317-333.
- Huss, E., Kaufman, R., Avgar, A., & Shuker, E. (2015). Using arts-based research to help visualize community intervention in international aid. *International Social Work, 58*(5), pp. 673-688.
- Kohli, H. K., Huber, R. & Faul, A. C. (2010) Historical and theoretical development of culturally competent social work practice. *Journal of Teaching in Social Work, 30*(3), pp. 252-271.
- Mirsky, J. (2008) The use of narrative analysis and psychoanalytic exploration of group processes in multicultural training. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies, 5*(1), pp. 2-15.
- National Association of Social Workers, NASW (2007). *Indicators for the achievement of the NASW standards for cultural competence in social work practice*. Washington, DC.
- National Association of Social Workers, NASW (2015). *Standards for cultural competence in social work practice*. Washington, DC.
- Ontario Federation of Community Mental Health and Addiction Programs, (2009). *Embracing cultural competence in the mental health and addiction system*. Toronto, ON.
- Rogers, K., Lyon, H., & Tausch, R. (2014). *On becoming an effective teacher*. Abingdon, MA: Routledge.
- Sipos, Y., Battisti, B., & Grimm, K. (2008). Achieving transformative sustainability learning: Engaging head, hands and heart. *International Journal of Sustainability in Higher Education, 9*(1), pp. 68-86.
- Thom, M. (2011). Project based learning: A bridge just far enough. *Teacher Librarian, 39*(2), pp. 38-42.

אנחנו מקווים להפיץ ולהטמיע את שיטות ההוראה המערבות ואת ה"person-centered-approach" (Rogers et al., 2014) בהוראה על עולים, מהגרים ופליטים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל. גישות אלה מעודדות תהליך למידה משמעותי ואישי ועשויות להוביל להפנמה והשפעה ארוכת טווח על הלומדים.

תהליך ההכנה וההבניה של הקורסים משקף במידה רבה את הרציונל המתואר למעלה, כפי שמעידים דברי אחת המשתתפות במפגש הראשון:

"מעל 50 אנשים דוברי שפות שונות, מדיסציפלינות שונות, החלו בעבודה - לייצר שפה משותפת של הפרויקט. המטלה הראשונה - לבחור לוגו. אנשי האמנות הציגו בפנינו שלוש אפשרויות מקסימות, אך למרבה ההפתעה - חברים מאחת הארצות באירופה פסלו את הלוגו שמצא חן בעיני הרוב. האם לפתוח את הנושא? כיצד לפתוח אותו? עד לאיזה עומק אנחנו מעוניינים להבין את עמדת האחרים? עד כמה נתחשב בה? כשפתחנו את הנושא, הסבירו המתנגדים שהלוגו המוצע דומה מאוד לסמל של אבל לאומי בארצם והוא הוסר מן ההצעות. לדעתי, אירוע זה מדהד את מהות הפרויקט: הרצון ליצור מרחב פתוח ובטוח לדבר על שונות ולהכיר בה, מקום למפגש בין אישי שמקבל גם הבדלים בין אנשים."

משתתפת אחרת מספרת על החוויה שלה במפגש אחר:

"בכל מפגש, כל דיסציפלינה מביאה אתה תפיסת עולם אקדמית, מתודולוגיות וידע עשירים. אחת החוויות העוצמתיות כמשתתפת בפרויקט הייתה הניסיון לגשת לסיפורי חיים באמצעות שילוב של כלים מעולם האמנות והמדיה. בהנחה של עמיתים המתמחים בתחומים אלה, יצרנו והפקנו סרטי וידיאו קצרים שמביאים סיפורי הגירה. העבודה היצירתית הפגישה אותנו עם פרדיגמות הוראה שונות מאלה הקלאסיות שרובנו מחזיקים בהן. נראה שאי אפשר להגיע ללמידה משמעותית ללא חוויה אישית. הפרויקט עצמו הוא כמו מעבדה קטנה ליצירת חוויה אחרת במפגש עם השונה, עם הגירה ופליטות."

הקורסים יעברו תהליכי הערכה קפדניים, שבעקבותיהם הם ישופרו ויותאמו להפצה לדיסציפלינות שונות ולמוסדות שונים. לקראת סוף שנת הלימודים, יחלו ההפצה וההטמעה של הקורסים במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל באמצעות הדגמות, ימי עיון וימי הדרכה ובעזרת האינטרנט. חומרים כמו סילבוסים, רשימות ביבליוגרפיות, תרגילים, סרטים ועוד יועמדו לרשות מורים שהיו מעוניינים ללמד קורסים אלה וצוות DEMO ילווה את המורים בהדרכה אישית.

אנו מכוונים להשפעה של הפרויקט מעבר למוסדות להשכלה גבוהה. המגוון התרבותי שקיים בחברה בישראל מוביל לא אחת לתהליכי ניכור